

Kielemme käytäntö

gn:n ja gm:n ääntyminen

Penttilän »Suomen kielen äänne- ja oikeinkirjoitusopin»§:ssä 35 sanotaan:

»Useimpien kirjainten säännölliset äännevasitteenkäytöt selville §:stä 3, jossa niitä jo on käytetty äänneiden merkkeinä. Täydennyksenä (etenkin vieraita kirjaimia koskevana) on kuitenkin mainittava:

— — —
 »g kirjainyhtymässä *gn* = *η*, esim. ruots. *Magnus* [*maηnus*]; samaan tapaan monet lukevat vierasperäisten sanojen *gn:n*, esim. *magneetti* [*maηnētti*], *signaali* [*siηnali*] suositeltavan *magnaatin*, *magneetin*, *signaalin* jne. sijasta.»

Jonkinlaisen kuvan saamiseksi tästä ääntämyksestä Kielitoimisto keräsi luettelon tavallisimmista *gn*-sanoista, ja se annettiin 21 henkilön nähtäväksi, jotka merkitsivät siihen, mikä ääntämys missäkin sanassa heistä tuntui luonnollisimmalta. Jotkut merkitsivät joihinkin sanoihin kaksi ääntämystä ja jättivät taas toiset sanat merkitsemättä. Tulos oli seuraava, sanat järjestettynä puhtaimmasta *ηn*-ääntämyksestä puhtaimpaan *gn*-ääntämykseen:

	<i>ηn</i>	<i>gn</i>	<i>nj</i>
magneetti, -nen	21		
magneetto	21		
magnesium	21		
magnetismi	21		
magnetoida	21		
magnetofoni	21		
signaali, signaloida	21		
magneesia	19		
magnesiitti	19		
magnetiitti	19		
signeerata	17	4	
igno/rantti, -roida	12	2	

rekognosoida	16	2	
signifikaatiivinen	16	1	2
magnaatti	17	2	
magnolia	14	2	2
signum	17	4	1
resig/naatio, -noitua	19	5	2
inkognito	17	5	
ligniini	10	5	1
kognaatti	7	4	
digni/teetti, -tääri	10	6	
benigni	8	7	
maligni	8	7	2
stagnaatio	10	9	
interregnum	7	15	
agnaatti	3	10	
impregnoida	4	15	
indig/naatio, -noitua	2	14	
agno/sia, -stikko, -stisismi	2	15	
diagnosi	2	19	
proгнаatti	1	14	
pregna/nessi, -ntti	1	16	
prognoosi		21	

Joissakin sanoissa siis kaikki ilmoittavat käyttävänsä *ηn*:ää, yhdessä *gn*:ää, mutta useimmissa käytäntö horjuu.

Englannissa, saksassa ja venäjässä *gn* ääntyy kirjaimen mukaan, samoin ranskassa sanan alussa, mutta sanan sisässä *gn* on palataalistuneen *n:n* merkki. Italiassa *gn* on kaikissa asemissa = *nj*. Ruotsissa sanansisäinen ja -loppuinen *gn*-yhtymä ääntyy omaperäisissä sanoissa *ηn:nä* (*välsigna*, *dygn*); sen johdosta *ηn* on sanansisäisen ja -loppuisen *gn:n* normaaliääntämys ruotsin vierasperäisissäkin sanoissa (*magnet*, *benign*). Sananalkuinen *gn* sen sijaan ääntyy niin omissa kuin

vierasperäisissäkin sanoissa kirjaimen mukaan (*gnola* ; *gnosticism*). Tämän mukaisesti äännetään *gn* sanan sisässäkin eräissä yhdysperäisiksi tajutuissa vierasperäisissä sanoissa: Ruotsin akademian Ordlista mainitsee *gn*-ääntämyksen yksinomaiseksi sanoissa *agnat*, *agnosi*, *agnosticism*, *prognat*, *prognos*, vaihtoehtoiseksi sanassa *kognat*. Ranskan mukainen *nj*-ääntämys on merkitty *ηn*:n rinnalle seuraaviin luettelomme sanojen vastineihin: *ignorant*, *ignorera*, *impregnera*, *indignation*, *pregnant*, *resignation*, *signera*.

Ruotsin kielen ääntämys tuntuu varsin selvästi meidän vierasperäisistä *gn*-sanoistamme. Sananalkuinen *gn* ääntynee aina kirjaimen mukaan (*gneissi*, *gnostilaisuus*), *ηn*:ää esiintyy vain sanan sisässä. Yksinomaisiin on *ηn*-edustus tavallisimmissa, suurelta osalta suullista tietä lainautuneissa sanoissa *magneetti* ja *signaali* (perheineen), jotka ruotsissakin ovat *ηn*:llisiä. Ainoa luetteloomme puhtaana *gn*-edustuksen saanut sana, *prognoosi*, taas on ruotsissakin *gn*:llinen, ja myös muut ruotsissa *gn*:lliset sanat ovat luettelon loppupäässä. Mutta poikkeavuuttakin on: *gn*-ääntämystä esiintyy sanoissa, joissa se ruotsissa on tuntematon. Nämä sanat ovat suurelta osaltaan kirjallista tietä lainautuneita, ja niiden *gn*-ääntämyksen voi olettaa johtuvan paitsi kirjainkuvan suoranaista vaikutuksesta myös siitä, että meillä latinan opetuksessa on varsin yleisesti käytetty *gn*-ääntämystä (*dignus*, *magnus*; klassillinen ääntämys on kuitenkin nähtävästi ollut *dirgnus*, *margnus*, ks. Alheim: *Geschichte der lateinischen Sprache* 1951 s. 492, Gent: *The Sounds of Latin* 1945 s. 54, Sturtevant: *The Pronunciation of Greek and Latin* 1940 s. 155). On luonnollista, että opittu latinan ääntämys vaikuttaa esim. sellaisissa sanoissa kuin *signifikatiivinen*, *magnaatti*,

signum, *resignaatio*, *inkognito*, *stagnaatio*, *interregnum*, *indignaatio*. — *nj*-ääntämys on ruotsin mukaista ainakin sanoissa *signeerata*, *ignor|antti*, *-oida*, *resign|aatio*, *-oitua*.

Mikä sitten olisi suositeltava ääntämys? *nj* on *gn*-sanoissa siksi harvinaisen, että se voidaan ilman muuta jättää syrjään — eri asia tietenkä ovat ranskalaiset ja italialaiset sitaattilainat (*mignon*, *signora*) ja jo kirjoituksessa *nj*:llisiksi vakiintuneet sanat (*vinjetti*, *samppanja*). Valinta jää *gn*:n ja *ηn*:n väliseksi. Kumpikaan ei ole suomen kielen äänneyhtymä. Edellisellä on puolellaan kirjoituskuva, ja *g*-äänne, vaikka kielelle yleensä outo, esiintyy vierasperäisissä sanoissamme kyllä muutenkin. Kuitenkin *ηn*-yhtymä on todennäköisesti helpompi yksikielisen suomalaisen ääntää kuin *gn*, joka ylen helposti jää *kn*:ksi (siknaali) — *η* sentään on äänteenä tuttu, vaikka ei *n*:n edellä.

En haluaisi antaa yhdenmukaista ääntämyssuositusta kumpaankaan suuntaan: *ηn* esim. sanoissa *diagnoosi* ja *prognoosi* tuntuisi perin oudolta (huolimatta siitä, että kaksi henkilöä on ilmoittanut ääntävänsä *dianηnsi*), ja samoin olisi ääntämys *magnētti* ja *signāli* väkinäinen. Nykyisen horjunnan aiheuttamat haitat lienevät vähäiset. Normaalina sanansisäisen *gn*:n yleisääntämyksenä suositellisin *ηn*:ää. Sanoissa, jotka tajutaan yhdysperäisiksi, on kuitenkin sanan alussa yksinomaaisena käytetty *gn*-ääntämys suositeltava: *agnaatti*, *proгнаatti*, *agnosia*, *diagnoosi*, *prognoosi*.

Jonkin verran horjuvuutta esiintyy myös *gm*-sanojen ääntämisessä: kuulee ääntämystä *darηmar*, *marηma*, joskin harvoin. Uudet kielet, myös ruotsi, ovat tässä *gm*:n kannalla. Vaikka antiikin kreikan ääntämys lienee ollut *ηm* (ks. Sturtevant mt. s. 64) ja nämä sanat enimmäkseen ovat kreikkalais-

peräisiä, pidän kirjaimen mukaista, kansainvälistä ja meilläkin ehdottomasti tavallisinta *gm*-ääntämystä itseltään selvänä: *flegmaattinen*, *magma*, *pragmaattinen*, *stigmatisaatio*.

Suomen Akatemian kielilautakunta käsitteli asiaa kokouksessaan 10. 10. 1955 ja yhtyi alustajan esittämiin suosituksiin.

MATTI SADENIEMI